کۆزاد محەمەد ئەحمەد

کوردستانی ناوەڕاست

لە نیوەی یەکەمی هەزارەی دووەمی پ. ز. دا

چاپی دووەم

(بژار و لێ زیادکراو)

بنکەی ژین

سلێمانی ۲۰۰۸

ک کۆزاد محەمەد ئەحمەد
کوردستانی ناوەڕاست لە نیوەی یەکەمی هەزارەی دووەمی پ. ز. دا/ دانانی کۆزاد محەمەد ئەحمەد.– سلێمانی: بنکەی ژین، ٢٠٠٨، زنجیرە؛ ٨٤.
٣٣٩ل: ٢٥×٣٥ سم، چاپی دووەم، وێنە، بەڵگەنامە.
١– کوردستان– مێژوو ی کۆن. ٢– زنجیرە؛ ٨٤. ٣– ناونیشان
کتێبخانەی گشتیی سلێمانی زانیاریی سەرەتایی پۆلێن و پێڕستی ئامادە کردووە

سەرپەرشتی لەچاپدراوەکانی بنکە: سدیق ساڵح

زنجیرە: ٨٤
کتێب: کوردستانی ناوەڕاست لە نیوەی یەکەمی هەزارەی دووەمی پ. ز. دا
دانەر: کۆزاد محەمەد ئەحمەد
چاپ: دووەم (بژار و لێ زیادکراو)
تایپ و مۆنتاج: دانەر
خەتی بەرگ و ڕووبەرگ: ئەحمەد سەعید
تیراژ: ١٠٠٠
نرخ: ٤٥٠٠ دینار
ژمارەی سپاردن: ١٢٣١ی ساڵی ٢٠٠٨
شوێنی چاپ: سلێمانی، چاپخانەی شڤان

ئەم کتێبە نامەی ماستەری نووسەرە، ٢٠٠٣ پێشکەشی (زانکۆی لایدن)ی کردووە و لێی قبووڵ کراوە. نامەکە بە ئینگلیزی نووسراوە بەم ناونیشانەی خوارەوە:
The Northern Transtigris in the First Half of the Second Millennium B. C.

لە بڵاوکراوەکانی
بنکەی ژین
بۆ بووژاندنەوەی کەلەپووری بەڵگەنامەیی و ڕۆژنامەوانیی کوردی
هەرێمی کوردستان: سلێمانی، ئەندازیاران، گەڕەکی ١٠٥، کۆڵانی ٥، خانووی ٢٣
نۆرماڵ: ٣١٢٩١٠٢ ئاسیا: ٠٧٧٠١٥٦٥٨٦٤ یا ٠٧٧٠١٤٦٤٨٣٣ سانا: ١١٢٨٣٠٩
E. Mail: bnkaizhin@yahoo.com سنووقی پۆست: ١٤

به مامۆستای خەمخۆر و دڵسۆز،
بەڕێز عبدالرقیب یوسف پێشکەشە..

بـــــــــه رایی

ئەم نوسینەی بەردەست هەوڵێکە بۆ ڕۆشنکردنەوەی کونجێکی پچووکی مێژووی دوورودرێژو دەوڵەمەندی ناوچەیەکی نزیک بەلەیادچووی بەرفراوان و کەونارا. لەیادچوو لەلایەن کۆنەناس و مێژووناسەکانەوە، کە جگە لە چەند کارێکی پچووک، زۆر کەمیان بۆ مێژوو و کۆنەناسیی ئەم ناوچەیە کە بە کوردستانی ناوەڕاست دەناسرێت، تەرخان کردووە. بارودۆخی سیاسی سەرەکی ترین هۆی ئەم دیاردەیەیە. ئەم بەشەی کوردستان لەبەر ئەوەی لەسەر وولاتێکی گەورەترە، بووە بە ناوچەیەکی کەنار لەڕووی سیاسی یەوە، ئەمەش، پێ بە پێی ئەوە، کردوویەتی بە کەنارێکی پشت گوێ خراو لەڕووی کۆنەناسی و لێکۆڵینەوەی مێژوویيشەیەوە. لەکاتێکدا کە ناوچەکە، هەروەک کنە ڕزگارکاری یەکانی بەنداوەکانی دوکان و دەربەندیخان و حەمرین و فایدە دەری دەخەن، خاوەنداریێتی مێژوویەکی دوورودرێژی نەپساو و ڕستێکی کۆنەناسی یانەی دەوڵەمەندو نزیک لە تەواوی سەلماندووە.

ئەمە مانای وایە کە وولاتێکی لەڕووی سیاسی یەوە پشت گوێ خراو، وولاتێکی لەڕووی کۆنەناسیشەوە پشت گوێ خراوە، تەنانەت لەلایەن توێژەرو کۆنەناسە بیانی یەکانیشەوە. لە گومان بەدەرە کە ناوچەکە شایانی لالێکردنەوەی زیاترە، چونکە تەنها سەرچاوەی گەلانی کێوی و شەڕەنگێز نەبووە کە لە دۆڵەکانەوە دەڕژانە خوارەوە بۆ وێران کردنی نشێوەخاکی مێسۆپۆتامیا، هەروەک کتێبی قوتابخانەکانی عێراق وێنەیان دەکێشا، هەروەک چۆن تەنها "چیا دووره دەستە کەم ناسراوەکانی ڕۆژهەلاتی دیجلە"، "لە پەراوێزی جیهانی شارستانی" شدا نەبووە، وەک زۆرجار لە نوسینە ئەکادیمی یەکانی ڕۆژئاوادا وەسف دراوە. دەتوانرێت بوترێت ئەم ناوچەیە لەکەناری نشێوەخاکی مێسۆپۆتامیا بووە، بەڵام لەکەناری شارستانیدا نەبووە و خاوەنی فەرهەنگی خۆماڵی خۆی بووە، کە بەشە هەرە گەورەکەی ئەو قاڵبە ڕەسەنە بووە کە لەپاشتردا شارستانی پەرەسەندووی مێسۆپۆتامیای تێدا داڕێژراوە. ئەم ڕاستی یە، دەستپێکە هەرە زووەکانی کۆمەڵگا مرۆیی یەکانی ئەشکەوتەکانی شانیدار و زەرزی و هەزارمێرد و پاشتریش گوندە کشتوکاڵی یەکانی چەرمۆ و موعەللەفات و مەتتارە و چۆغەمامی بە ڕوونی دەری دەخەن. لەم شوێنانەدا زۆر داهێنانی گرنگ بەدی هاتن کە بەکارهێنانیان و سوود لێ بینینیان تا هەزاران ساڵ دواتریش لە وولاتانی سومەرو بابل و ئاشور بەردەوام بوو، تەنانەت هەندێکیان تا ئێستاش لەکاردان و بەهەمان شێوازی جارانیان پەیڕەو دەکرێن. داهێنانی وەک هەوجاڕ و تەشی و سوژن و دەستاڕ و دۆڵ و چنین و ڕستن و خشت و خانووی گڵ و زۆری تر دە هەزار ساڵێک لەمەوپێش لێرە داهێنران. خاڵێکی گرنگی تری فەرهەنگی کوردستان ئەوەیە کە سەرزەمینی بەیەک گەیشتنی هەردوو کاریگەریی فەرهەنگیی مێسۆپۆتامیا و ئێران بووە لەهەردوو لاوە. ئەم کاریگەرییە تەنها لە مەیدانی فەرهەنگدا نەبووە، بەڵکو لایەنی نەژادیشی گرتووەتەوە، نەتەوە ئێرانی زمانەکان لەسەر ئەم خاکە بە نەتەوە ڕەسەنە نیشتەجێکانی کوردستانی کۆنی وەک گوتی یەکان و لوللوبی یەکان و سوباری یەکان گەیشتوون، سەرباری هەندێک کۆمەڵگای سامی و سومەریی نیشتەجێی هەندێک ناوچەی کوردستانی کۆنیش. بۆیە فەرهەنگی ئەم وولاتە خەسڵەت و جیاکەرەوەی بیانیی تیادا دەبینرێت کە ئاوێتەی فەرهەنگە خۆماڵی یە ناسراوەکەی خۆیەتی.

لەم کتێبەدا، دیاریکردنی مەودا پێویست بوو تا دیار بێت لە چی سەردەمێکدا دەبێت بوەستین و قورسایی لێکۆڵینەوەمان لە چی سەردەمێکدا بێت. لێرەدا زیاتر لە نیوەی یەکەمی هەزارەی دووەمی پ.ز. دا قووڵ دەبینەوە، سەردەمێک کە گۆڕانی گەورەو چارەنووس سازی بەخۆیەوە دی، بە شێوەیەک کە کاریگەری یان بۆ چەند هەزار ساڵی داهاتوو لەسەر ناوچەکە هەبوو و هەندێکیان تا ئێستاش دیارن. لەوانەیە گرنگترینی ئەو گۆڕان و ڕووداوانە دارمانی بنەماڵەی سێ یەمی ئور بێت، کە بەدوایدا هوروژمی ئاموریەکان بۆناو مێسۆپۆتامیا بە ئەندازەیەکی بەرفراوان دەستی پێکرد و چەند دەوڵەتێکی نوێ یان تیادا دامەزراند. لەکوردستانی کۆنیشدا، نەتەوەکانی ئازادی خۆیان بەدەست هێنایەوە و دەوڵەت/ شانشینی نوێ یان دامەزراند، یان کۆنەکانیان برەو پێدا. یەکێک لەمانە، شانشینی سیموررروم بوو، پادشاکەی، ئیددیـــ(ـــن)-سین هەندێک نوسراوی لەدوا جێماوە کە گرنگی یەکی تایبەتیان هەیە. دۆزینەوەی نوسینێکی تری ئەم پادشایەو گەیشتنی بە ئەنتیکەخانەی سلێمانی لە ١٩٩٣ دا، هاندەرێکی تربوو بۆ لێکۆڵینەوە لە مێژووی ئەم شانشینە و بەگشتی لە مێژووی ئەو ناوچەیەی کە تیایدا سەری هەڵدا. هەر ئەم شانشین و یەکێتیی تیرەو هۆزانەبوون کە پاش چەند سەدەیەک ئیمپراتۆری میتانیی یان دامەزراند و بووە یەکێک لە زلهێزەکانی نیوەی دووەمی هەزارەی دووەمی پ.ز. و بۆ هەتا هەتایە سیمای ناوچەکە و مێژووی ناوچەکەیان گۆڕی، هەم لەلایەنی سیاسی و هەم لە لایەنی فەرهەنگی و هونەری و ئایینی و زمانەوانیشەوە.

هەروەک لە ناونیشانەکەشەوە دیارە، زیاتر ئەو بەشەی کوردستانمان وەرگرتووە کە خراوەتە سەر عێراق، لەبەر دوو هۆ؛ یەکەمیان، بۆ ماستەرنامەیەک نەدەکرا بابەتێکی لەمە زیاتر و بەر فراوانتر بنووسرێت، دووەمیش ڕووداوەکانی ئەو دەمانەی ئەم بابەتە باسی لێوە دەکەن، بەشی زۆریان لەم بەشەدا ڕوویان داوە. ئەگەر مەودا هەبێت و بۆم هەڵکەوێت، نیازم وایە بەرهەمی داهاتووم لەسەر هەموو کوردستان بێت لەماوەیەکی لەمە درێژتردا.

دەبێت ئەوەش ڕوون بکەمەوە کە لە هەڵبژاردنی زاراوەی 'کوردستانی ناوەڕاست' دا پشتم بە دابەشکردنەکەی میهرداد ئیزەدی بەستووە کە لە کتێبە بەبڕشتەکەیدا هاتووە[1] و منیش ئەمە وەک زاراوەیەکی مێژوویی-فەرهەنگی لەم کتێبەدا بەکار دەهێنم.

[1] بۆ ئەم بابەتە دەکرێت تەماشای کتێبەکەی بکرێت:

هیوادارم بتوانم ئەم کورتە مێژووە بە شایستەیی بنووسم و لانی هەرە کەمی مافی خۆی بدەمێ و سوودێکی بۆ خوێنەری کورد هەبێت.

ک. م. ا.

ڕۆتەردام

Izady, M., *The Kurds: A Concise Handbook,* Washington, 1992.

سوپاس و پێزانین

لەماوەی خوێندنەکەمدا لە «دەزگای هۆڵەندی بۆ لێکۆڵینەوەکانی ڕۆژهەلاتی نزیکNederlands Instituut voor het Nabije Oosten- NINO» ی زانکۆی لایدن، یارمەتی و پاڵپشتیی زۆر کەسانی دڵسۆز مایەی سەرکەوتنی ئەم کارە بوون، کە بەبێ هاوکاریی ئەوان چاو هەڵهێنانی ئەم بەرهەمە مەحاڵ، یان بەلایەنی کەمەوە، نیمچە مەحاڵ دەبوو. بەتایبەتی بۆ منێکی بێ مافی پەنابەرێتی و بێ مافی کارکردن و بێ پاسپۆرت. لەپێشی هەموو ئەوانەی سوپاسیان دەکەم «سندوقی پاڵپشتیی زانکۆ University Assistance Fund- UAF» ی هۆڵەندی یە کە بەسەخاوەتەوە ئەرکی ماڵیی‌یانەی چوارساڵ خوێندنمی لەزانکۆی لایدن گرتە ئەستۆ و تەنها بەشێکی ئەو یارمەتیی‌یەی بە وام دانا، جگە لەمەش هەمیشە ئامادەبوو بۆ هەر هاوکاری و پاڵپشتی‌یەکی مالی و مەعنەوی تر. سوپاسی تایبەتیم بۆ لێپرسراوەکەم لە UAF، خاتوو پێترا فێلتمان Petra Veltman هەیە کە بەوپەڕی دڵسۆزی یەوە هەرچی لەتوانایدا بوو بۆ ئاسان کردنی کارەکانم، دریغی نەکرد و تەنها هەواڵی خۆشم لێ یەوە پێ دەگەیشت.

دەستەی کارگێری و مامۆستایانی زانکۆی لایدنیش بە گیانی هاوکاری و تێگەیشتنیان هاوپشتێکی زۆر گرنگم بوون. بەتایبەتی پرۆفیسۆر ڤیلفرێد فان سۆلدت Wilfred van Soldt، کە بەسوپاسەوە ئەرکی ماندووکەری سەرپەرشتیکردنی ئەم بەرهەمەی گرتە ئەستۆ و بەووردی خوێندی‌یەوە و پێشنیازی بەکەڵکی بۆی هەبوو. مامۆستای بەرێز تێۆ کریسپاین Theo Krispijn، بۆ خوێندنەوەی قووڵ و تێبینی یە ووردەکانی شایانی سوپاسێکی زۆرە، سەرباری ئەوەش ئەو کەسە بوو کە لەماوەی چوار ساڵی ڕابوردوودا هەموو گیروگرفتە کارگێری و بیرۆکراتی یەکانمی لە زانکۆ بۆ چار دەکردم. پرۆفێسۆر کلاس ر. فێینهۆف Klaas R. Veenhof مامۆستایەکی بەیارمەتی و هاندەربوو بۆم و لەگەڵ کریسپایندا شایانی سوپاسێکی تایبەتن بۆ سەبرو هاوکارییان لەساڵی یەکەمی

خوێندنمدا کە هێشتا زمانی هۆڵەندیم هێندە باش نەبوو و بەپێی پێویست لەیەک نەدەگەیشتین، بۆیە زۆرجار بە ئینگلیزی وانەکانیان بۆم ڕوون دەکردەوە. سوپاسیان دەکەم.

هەروەها سوپاس و پێزانینم بەرامبەر لێپرسراوانی کتێبخانەی بەشەکەمان و کتێبخانەی زانکۆ دەردەبڕم کە کارەکەمیان ئاسانتر دەکرد و ئامادەی هاوکاری بوون تا دوا چرکەکانی ڕۆژەکانی کار. هەمیشە ئامادەبوون شوێنی کتێب و گۆڤارە وون بووەکانم بۆ بدۆزنەوە و گرفتی مەکینەی فۆتۆکۆپیەکان چار بکەن.

سوپاسێکی تایبەتیم بۆ بەڕێز دکتۆر ناثان ڤاسەرمان Wasserman Nathan لە زانکۆی عیبریی ئورشەلیم–قودس هەیە، کە ئامادەبوو ڕەشنووسی ئەو باسەیم بۆ بنێرێت کە پێکەوە لەگەڵ پرۆفیسۆر شافەر Shaffer دا نوسیویانەو چاوەڕێی بڵاوبوونەوەی بوون و تیایدا نوسینەکەی تری ئیددیـــ(ـــن)–سینی ئەنتیکەخانەی ئورشەلیمیان بڵاوکردووەتەوە. ئەم بابەتە بۆ ئەم بەرهەمە زۆر بەسوود بوو و لە وەرگێڕان و تێگەیشتنی نووسینی بەردەکەی شەهید هەڵەدنیدا کە لەم نامەیەدا لێمان کۆڵیوەتەوە جێگای خۆی گرت. ئەم هەڵوێستەی ئەو مایەی سوپاسێکی تایبەتی یە.

هەموو هاوڕێ و برادەرانم، هەریەکە بە جۆرێک یارمەتی و پاڵپشتیی کردووم، سوپاسی هەموویان دەکەم و هیوادارم بتوانم پاداشتیان بدەمەوە. بۆ چاپکردنی ئەم کتێبەش سوپاسی زۆری بنکەی ژین و بە تایبەتی بەڕێزانی دڵسۆز کاک ڕەفیق ساڵح و کاک سدیق ساڵح دەکەم، برایانی دڵسۆز کاک کەمال ڕەشید و کاک هاشم حەمە عبد الله و کاک فازیل قەرەداغی و کاک دڵشاد مستەفاش شایانی سوپاسێکی زۆرن بۆ هاوکاری و یارمەتییان سەرباری سەرقاڵی و ناڕەحەتیی ژیانی خۆیان، هەروەها هەموو برادەران و هاوڕێ یانی تر کە یارمەتیدەر بوون، سوپاسی بێ پایانم بۆ هەموویان.

ناوەڕۆک

بەرایی	ە
سوپاس و پێزانین	ط
ناوەڕۆک	ک
کورتکراوەکان	س
لیستی هێماکان	ف
بەشی یەکەم	١
ا) کەی، کوێ و بۆچی کوردستانی ناوەڕاست؟	٣
ب) هەڵکەوتەی جوگرافیی ناوچەکە	٨
ج) گەلانی کۆنی کوردستانی ناوەڕاست	٢٤
سوبارتو و سوباریییەکان	٢٦
– شوێنیان و بڵاوبوونەوەیان	٢٧
– بنەچەو زمانیان	٣٣
خەمازی	٣٦
– شوێنی	٣٧
– بنەچەو زمانی	٣٩
گاسور و هاوڵاتی یانی	٤٢
گوتی یەکان	٤٥
– ناوو ناوهاتنیان	٤٥
– شوێنیان	٤٦
– بنەچەیان	٤٩
– زمانیان	٥٣
لوللو(بی)یەکان	٥٥

- ناونانیان ٥٥
- شوێنیان ٥٦
- خەڵکی لوللو ٥٩
- زمانیان ٦٣
خوری یەکان ٦٦
- زمانیان ٦٨
- بڵاوبونەوەیان ٧٠
- ئایینیان ٧٢

بەشی دووەم: ٧٥
کوردستانی ناوەڕاست لە کۆنترین ڕۆژگارەکانی یەوە تا ڕمانی بنەماڵەی سێ یەمی ئور
پێش- مێژوو ٧٧
سەردەمی سەرهەڵدانی بنەماڵەکان ١١٣
سەردەمی ئەکەدی ١١٨
سەردەمی بنەماڵەی سێ یەمی ئور ١٢٨

بەشی سێ یەم: ١٣٩
ا) نوسینێکی نوێ ی پادشا *ئیددیـ(ـــن)-سین*، پادشای *سیموررروم*
- نووسینەکە ١٤١
- وەرگێڕان ١٥٣
- ڕاڤە و لەسەر ووتن ١٥٥
ب) *سیموررروم* و *ئیددیـ(ـــن)-سین* ی پادشای ١٨٩
- مێژوویەکی سیموررروم ١٩٢
- نووسینەکانی ئیددیـ(ـــن)-سین ٢١٠
- مۆرە لوولەکی‌یەکانی سیموررروم ٢٢٥
- شوێنی سیموررروم ٢٢٨

بەشی چوارەم

کوردستانی ناوەڕاست لە *شەمشی-ئەدەد*ەوە تا میتتانی ٢٤٣

– گەمە کاران ٢٤٦

– کرۆنۆلۆجی ٢٥٩

– دەمی پێش-ئاشوری ٢٦١

– دەمی باڵادەستیی ئاشوری ٢٦٨

– دەمی پاش-ئاشوری ٢٧٩

ئەنجام ٢٩٧

سەرچاوەکان ٣١١

خشتەی کرۆنۆلۆجی یانەی کوردستان بەرامبەر مێسۆپۆتامیا ٣٤١

کورت کراوەکان

AASOR	*Annuals of the American Schools of Oriental Research*
AbB	*Altbabylonische Briefe in Umschrift und Übersetzung*
AfO	*Archiv für Orientforschung*
ARAB	*Ancient Records of Assyria and Babylonia*
ARM	*Archives Royales de Mari*
ASJ	*Acta Sumerologica*
BiOr	*Bibliotheca Orientalis*
CAD	*The Chicago Assyrian Dictionary*
CAH	*The Cambridge Ancient History*
CHI	*The Cambridge History of Iran*
EDGN	D. Frayne, *The Early Dynastic List of Geographical Names*
FAOS	I. J. Gelb and B. Kienast. *Freiburger altorientalische Studien*
HSS	*Harvard Semitic Series*
Iran	*Iran: Journal of the British School of Persian Studies*
Iraq	*Iraq: Journal of the British School of Archaeology in Iraq*
IRSA	E. Sollberger and J.-R. Kupper*, Inscriptions Royales Sumeriennes et Akkadiennes*
JAOS	*Journal of American Oriental Society*
JCS	*Journal of Cuneiform Studies*
JNES	*Journal of Near Eastern Studies*
MARI	*Mari Annales de Recherches Interdisciplinaires*
MDOG	*Mitteilungen der Deutsche Orient Gesellschaft*
NABU	*Nouvelles Assyriologiques Brèves et Utilitaires*
NPN	Gelb, Purves and MacRae*, Nuzi Personal Names*
OBO	*Orbis Biblicus et Orientalis*
OLZ	*Orientalistische Literaturzeitung*
PAA	J. Læssøe, *People of Ancient Assyria*

RA	*Revue d'Assyriologie et d'Archéologie Orientale*
RGTC	*Répertoire Géographique des Textes Cuneiformes*
RHA	*Revue Hittite et Asianique*
RIMA	*Royal Inscriptions of Mesopotamia- Assyrian Periods*
RIME	*Royal Inscriptions of Mesopotamia- Early Periods*
RISA	G. A. Barton, *The Royal Inscriptions of Sumer and Akkad*
RlA	*Reallexicon der Assyriologie*
SAAT	*The Shemshāra Archive 2: The Administrative Texts,* Copenhagen, 1992
SCCNH	*Studies on the Civilization and Culture of Nuzi and the Hurrians*
SEL	*Studi epigrafici e linguistici sul Vicino Oriente antico*
SKL	Th. Jacobsen, *The Sumerian King List*
Sumer	*Journal of Archaeology and History of the Arab World-* Issued by the State Organization of Antiquities and Heritage of Iraq
TUAT	*Texte aus der Umwelt des Alten Testaments*
URI	*Ur Excavatins- Inscriptions*
ZA	*Zeitschrift für Assyriologie und vorderasiatische Archäologie*
ZZB	D. O. Edzard, *Die »Zweite Zwischenzeit« Babyloniens*

لیستی هێماکان:

لەم کتێبەدا چەند جۆری جیاواز کەوانە و هێما بەکار هاتوون کە هەریەکەیان واتا و مەبەستێکی تایبەتیان هەیە، ئەوانیش ئەمانەن:

( ) لە وەرگێڕانی دەقە مێخیی‌یەکاندا ئەو ووشانە دەگرێتە خۆ کە وەرگێڕی دەقەکە بۆ تەواو کردن یا ڕوونکردنەوەی واتا دایناوە.
لە ناویشدا واتای وایە ئەم ناوە دەشێت ئەوەی نێوان کەوانەکەی لەگەڵدا بێت و دەشێت لەگەڵیشیدا نەبێت، چونکە بەهەردوو شێوەکە لە دەقە مێخی یەکاندا هاتووە، بۆ نمونە قابـــ(ــــا)ــــرا واتای وایە لە هەندێک دەقدا قابرا نووسراوە و لە هەندێکیش دا قابارا. لە ناوێکی وەک ئیددیـــ(ــــن)–سین دا واتای وایە ناوەکە ئیددی–سین نووسراوە، بەڵام باوەڕی وەرگێڕ وایە کە ئەو (ن)ەی لەگەڵدا بووە.

[ ] لە وەرگێڕانی دەقە مێخی یەکاندا ئەو ووشانە یان نیشانە مێخیی‌یانە دەگرێتە خۆ کە لە دەقە مێخی یەکەدا شکاون یان داخوراون. ئەگەر هێمای X یان لەخۆ گرتبوو، ئەوا چەند هێما بن ئەوەندە نیشانەی مێخی شکاوە، ئەگەر تەنها خاڵیان لە خۆ گرتبوو، ئەوا واتای وایە کە ژمارەی نیشانە مێخی یە شکاوەکان نەزانراوە.

< > نیشانەیەک لە دەقە مێخی یەکەدا لە لایەن نووسەرە کۆنەکەیەوە نەنووسراوە یان بیرچووە.

<< >>نیشانەیەکی مێخی بە هەڵە دووجار نووسراوە.

/ ئەم هێڵە لە نێوان دوو ووشەدا واتای "یان" دەبەخشێت، بۆ نمونە: پادشا/میر، واتە وەرگێڕانی ئەو ووشەیە دەشێت پادشا بگەیەنێت و دەشێت بە میریش وەربگێڕدرێت. لە نێوان دوو پیتیش دا واتای وایە کە دەشێت ئەم پیتە بێت یان ئەو پیتە، بۆ نمونە ناوی زابـــ/مبان دەشێت زاببان بێت و دەشێت زامبان یش بێت.

* ئەم ئەستێرەیە لەپێش ووشەوە واتای وایە ئەم شێوە ناوە یان ووشەیە بەم شێوەیە لە هیچ دەقێکدا نەدۆزراوەتەوە، بەڵام باوەڕ وایە کە لە بنەڕەتدا بەم شێوەیە بووبێت و ئەو شێوەیەی لەبەر دەستدایە لەم شێوەیەوە هاتووە.

< شێوەی ووشەی پێش ئەمە بۆ شێوەی پاشی پەرەی سەندووە.

> شێوەی ووشەی پاش ئەمە لە شێوەکەی پێشیەوە پەرەی سەندووە.

‘ ’ ناوی کەسی یان شوێن یان ئاوو ڕوبار دەگرنە خۆ.

فۆنتی لار ناوێک کە بەفۆنتی لار *Italic* لە نێو ئەو دوو کەوانەیەی سەرەوەدا بنووسرێت ناوی کەسێک، شوێنێک یان ئاوێکی کۆنە، ناوە نوێ یەکان بە فۆنتی ئاسایی نووسراون. بەڵام ئەگەر ناوێکی کۆن زیاد لە جارێک نووسرابێت و ناسرابێت ئیتر بە *فۆنتی لار* نانوسرێت.

" " دەستەواژە یان ڕستە یان دەقێک یان واتای شتێک دەگرنە خۆ.

لە نووسینی دەنگ و ناوەکانی دەقە مێخی یەکانیشدا ئەم پیتانە بەکاردێن:

G̃, g̃ نگ (لە دەقی سومەریدا)

Ḫ, ḫ خ

Š, š ش

Ṣ, ṣ ص

Ṭ, ṭ ط

ئەو ڤاوەڵانەش کە خەتێکی کورتیان لەسەرە، وەک *ā, ē, ī, ū* واتای وایە ئەمانە درێژن. ئەوانەش کە شێوەی ژمارە هەشتێکی پچووکیان لەسەرە، وەک *â, ê, î, û* واتای وایە ئەمانە لە ئاوێتەبوونی دوو ڤاوەڵی جیاواز دروست بوون و ئەمەیان لێ دەرچووە یان ئەمەیان زاڵ بووە.